

Makale tarihçesi: Alındı: 19 Nisan 2019; Kabul edildi: 27 Eylül 2019

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i2.640>

Agamben'in Siyasal Kuramı ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuksal Statüleri

Esin Hamdi Dinçer[±]

Özet

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş, 6 milyonun üzerinde nüfusun ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Yaklaşık 3,6 milyon sığınmacıyı Türkiye’de yaşamaya zorlayan bu süreç, Türkiye hukuk sisteminde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Avrupa Birliği ile yapılan “Geri Kabul Anlaşması” ve ona binaen Türkiye iç hukuk mevzuatına eklenen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” önemli iki düzenleme olarak karşımıza çıkar. Söz konusu hukuksal normlar, toplumsal değişim bağlamında ele alınabileceği gibi “özne”, “ayrımcılık”, “dışlama” gibi kavramlar çerçevesinde de tartışılabilir. Bu makale, iki düzenlemeyi, söz konusu kavramları siyasal kuramının önemli konuları arasında yerleştirmiş olan Giorgio Agamben’in düşünceleriyle tartışmaya açmaktadır. Çalışmada, “kutsal insan”, “istisna durumu”, “çıplak yaşam” gibi kategorilerle öne çıkan İtalyan siyaset kuramcısının günümüz hukuksal rejimini yorumlamada önemli fırsatlar sunduğu öne sürülmektedir.

Anahtar kelimeler: Agamben; biyopolitika; kutsal insan; istisna durumu; Suriyeli mülteciler; Geri Kabul Anlaşması; geçici koruma.

ABSTRACT IN ENGLISH

Agamben's Political Theory and Legal Status of Syrians in Turkey

Syria’s civil war, started in 2011, has caused over 6 million people flee abroad. This process forced around 3,6 million refugees to live in Turkey, leading significant changes in Turkish legal structure. The EU-Turkey Readmission Agreement and the Law on Foreigners and International Protection that is added into domestic law as a result of this agreement, are two main legislations in this regard. Such legal norms can be evaluated around the framework on social change as well as in accordance with concepts such as “subject”, “discrimination” and “exclusion”. This article, discusses these two legislations based on Giorgio Agamben’s thought, who has succeeded in putting these concepts at the center of political theory. The article argues that, this Italian political theorist well-known with his categories of “homo sacer”, “state of exception” and “bare life”, provides significant opportunities in interpreting the goals of contemporary legal regimes.

Keywords: Agamben; biopolitics; homo sacer; state of exception; Syrian refugees; readmission agreement; temporary protection.

[±] Esin Hamdi Dinçer, Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Artvin, Türkiye.
E-posta: hamdidincer@artvin.edu.tr

Giriş

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaşın belki de en sıra dışı sonucu yaşanan mülteci hareketidir. Altı milyonun üzerinde insanın ülkelerini terk etmesiyle sonuçlanan iç savaş, bugün itibarıyla 3,6 milyonun üzerinde mültecinin Türkiye sınırları içinde yaşamını sürdürmeye çalışması ile sonuçlanmıştır (UNRA, 2019). Bu kapsamda pek çok toplumsal araştırmanın konusu olan Suriyeliler özellikle Avrupa ve Türkiye hukuksal sisteminin yeni tartışmalarının da odak noktası haline gelmiştir. “Geri Kabul Anlaşması” (GKA) ve “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) ise bu bağlamda yapılan tartışmalarda öne çıkmaktadır.

Söz konusu iki hukuksal metnin sosyolojik tartışmalarda önemli bir odak noktası olarak karşımıza çıkması tabiidir. Ancak konu, sosyolojik tartışmalar kadar siyaset felsefesinin “demokrasi”, “özne”, “ayrımcılık” ve “dışlama” gibi tartışma konuları bağlamında da ele alınabilir. Bu çerçevede yirminci yüzyılın önemli siyaset felsefecilerinden birisi olan Giorgio Agamben’in çalışmalarında kamp ve mültecilik konularını çerçeveledirirken ortaya koyduğu “kutsal insan”, “çıplak yaşam” ve “istisna durumu” kavramları dayanak noktası olarak sunulabilir.

Bu çalışma mültecilerin hukuksal statülerini belirleyen iki yasal düzenlemeyi (GKA, YUKK) Agamben’in söz konusu kavramlarıyla yorumlamanın mümkün olduğu tezine yaslanmaktadır. Çalışmada şu iddialar temellendirilmeye çalışılmaktadır: Suriyeliler için ortaya çıkan belirsizlik ve geçicilik hali, çıplak yaşam pratiğine indirgenen siyasetin doğal bir sonucudur. Türkiye hukuksal mevzuatına GKA ve YUKK ile giren “geri kabul”, “şartlı mülteci”, “geçici koruma” gibi hukuksal statüler Agamben’in istisna durumu olarak kavramsallaştırdığı koşulla uyumludur. GKA ve YUKK Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin yasadışı geçicilikten yasalı geçiciliğe “terfi” etmesinde önemli hukuksal ve siyasal araçlar olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede çalışmada öncelikle Agamben’in siyaset teorisinin genel hatlarına odaklanılacaktır. Özellikle sınır, özne, dışlama, belirsizlik gibi kategorilerin Agamben düşüncesindeki yeri ilk kısımda belirgin kılınacaktır. İkinci kısımda ise Suriyelilerin deneyimlerini çerçeveleyen iki hukuksal metin Agamben’in kuramsal değerlendirmeleri ışığında yorumlanacaktır.

Agamben’in kuramsal çerçevesi

İtalyan düşünür Giorgio Agamben, ulus-devlet deneyimini kutsal insan (*homo sacer*) ve istisna durumu (*state of exception*¹) kavramları üzerinden eleştirir. Kutsal

¹ Agamben’in söz konusu kavramı ele aldığı çalışma Varlık Yayınları ve Ayrıntı Yayınları tarafından iki farklı çeviri ile Türkçe’ye kazandırılmıştır (Agamben, 2005; Agamben, 2018). Varlık Yayınları’nın çevirisinde kavram “olağanüstü hal” olarak kullanılırken Ayrıntı Yayınları’nda kavram “istisna hali” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında *Tanık ve Arşiv* isimli çalışmada kavram “İstisnai hal”, *Kutsal İnsan* isimli çalışmada ise “istisna durumu” olarak çevrilmiştir (Agamben, 2017; Agamben, 2013). Bu çalışmada ise kavram Türkiye’de özellikle 1980 sonrasında şekillenen yönetim tekniklerinde olağanüstü halin özellikle bir bölge ve etnik kimlik üzerinde uygulanan yönetim tekniğini çağrıştırması nedeniyle “olağanüstü hal” terimi tercih edilmemiştir. Agamben’in vurgusuyla ulus devletlerin bir kuraldan ziyade yönetim felsefesinin temelini teşkil

insan ona göre çıplak yaşam (*zoe*) ve politik yaşam (*bios*) arasında kalan sınır bölgesindeki insan figürünü temsil eder. Öldürülebilir ama kurban edilemeyen bu insan, her istisna durumunda ölüp ölmeyeceği konusunda karar alınacak çıplak bedendir. Dolayısıyla ona göre politik yaşamdan azade kılınan bu bedenler, istisna durumunun deneyimlendiği sınır bölgesinde ölüm siyasetinin bir parçası olarak kavranmalıdırlar² (Agamben, 2013, s. 17). Agamben'in uluslararası uçuşlardaki bekleme bölgesine benzettiği istisna durumu bir yandan kutsal insanın çıplak yaşamına gönderme yapan, diğer yandan da içinde barındırdığı belirsizliklerle siyasal yaşamının askıya alındığı hukuksal-siyasal düzeni tasvir eder (Agamben, 2013, s. 207). Kısaca çıplak yaşam biyoihtidarın egemenlik nesnesi, istisna durumu ise biyopolitik hukuksal-siyasal egemenliğin kaynağıdır. Yaşayan ölümler hakkında karar alma gücü olarak siyaset, dışlama-içerme ikiliği merkezinde meşruiyetini bu bedenler aracılığıyla tesis etmektedir.

Agamben'e göre ulus-devletin egemen iktidarı biyopolitik bir makinedir. Bu makine, hukuku son tahlilde egemenin bedenine eklenilen çıplak yaşamların toplamı olarak görür. Bu haliyle bugün hukuk, egemen iktidarın siyasal bedeninin özel bakış açısıyla şekillendiği bir aygıttan başka bir şey değildir ve bu nedenle hukuksal-siyasal düzende konulan her norm egemenin değerleri ile çatıştığı ölçüde bütünüyle geçersiz kılınmaksızın her an askıya alınabilir. Böylesi bir koşulda istisna durumu da, yasa dışılık ile *nomos* [yasa], yaşam ile hukuk arasında bir belirlenemezlik eşiği oluşturur ve biyopolitik makinenin iki yönünün (hukuk-siyaset) kutsal insan ile eklenildiği düzenek haline gelir³ (Agamben, 2005, s. 115-116). Agamben'in bakışıyla GKA ve YUKK, sözü edilen istisna durumunda çıplak yaşamlarıyla Suriyelilerin belirsizliğe mahkûm edildiği güncel hukuksal-siyasal metinler olarak kavranabilir. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye arasında imzalanan GKA ve bu anlaşmaya dayanarak Türkiye iç hukukuna eklenilen YUKK, Suriyeli bedenleri biyopolitik makine için kullanılan aygıtlara indirger. Anlaşmalar siyasal hukuksal mekanizmada özne

etiğini iddia ettiği bu kavram özellikle sınır/eşik anlamına yakın çağrışımından hareketle "istisna durumu" şeklindeki çevirisi tercih edilmiştir. Bu konuda benzer tartışma için bkz. (Ongur & Zengin, 2019).

² Agamben biyoloji bilimi, kamplar ve siyaset arasında kurduğu ilişkiyi "ölümün siyasallaştırılması" olarak kavramsallaştırır (Agamben, 2013, s. 191-197). Achille Mbembe de günümüz dünyasındaki sosyal ilişkilerin ölüm aracılığıyla düzene sokulmasını tartışırken Agamben'den de yararlanarak *necropower* ve *necropolitics* kavramlarını geliştirir. Kavramın modern siyasal tartışmalardaki yerini ele alan çalışma için bkz. (Mbembe, 2003).

³ Agamben tıpkı *Homo Sacer* kavramı gibi modern hukuk ve devlet arasındaki muğlak sınır bölgesinin (istisna durumu) köklerini de Roma hukuk sistemindeki *auctoritas/potestas* [otorite/iktidar] ikiliğine dayandırır. İtalyan yazara göre "hukukta bir şeyin var olabilmesi için iki öge ya da iki özne arasında bir ilişki gerekiyormuş gibidir: *Auctoritas*'la donanmış öge/özne ile dar anlamıyla potansiyelliği ile edim girişiminde bulunan öge/özne. Eğer iki öge ya da iki özne örtüşüyorsa, o zaman edim kusursuzdur. Buna karşılık, aralarında bir boşluk ya da bir bağlantısızlık varsa, edimin geçerli olması için *auctoritas*'ın bütünleştirilmesi gerekir" (Agamben, 2005, s. 104). Agamben söz konusu bütünleştirme işlemini ulus-devletin yurttaş özne olma pratiğinden yoksun kılması olarak kavrar. Bir başka ifadeyle potansiyelliğin açığa çıkarılması yerine bastırılmasıdır bu (Özmağas, 2018, s. 193-194). Faşist Duce'den Nazi Führer geleneğine kadar modern ulus-devlet sisteminin siyasal anlayışı ona göre bu çerçevede şekillenir. *Potestas*'a sahip olması gereken Romalı yurttaşın siyaset ve hukuktan dışlanarak, çıplak hayatıyla egemen iktidarı istisna durumuna eklenmesi (dışlayarak içleme) modern biyopolitika anlayışının da özünü açıklar. Söz konusu tartışmanın ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. (Agamben, 2005, s. 101-119)

potansiyelliğine sahip olan insanı, “geri gönderme” ve “geçici koruma” gibi pasif içerikli kavramlarla egemen iktidarın nesnesi haline getirir. Böylelikle örneğin Suriyeliler hakkında alınan her karar, çıplak yaşam/ politik yaşam ikiliğiyle istisnaların kural haline geldiği siyaseti olağanlaştırır.

Agamben’e göre, egemen iktidarın politik aracı olan kutsal insan bugün en açık haliyle mültecilerin çıplak yaşamlarını sürdürdükleri kamplar aracılığıyla kavranabilir. Kamp, normal hukuksal düzenin dışına yerleştirilen bir toprak parçasıdır; fakat burası öyle dışarıda bir yer de değildir. Ona göre *dışarıda tutulan* anlamına gelen ‘istisna’ (*ex-capere*) teriminin etimolojik anlamı doğrultusunda düşünüldüğünde, kampa alınarak dışarıda tutulan şey tam da dışlanmak suretiyle içlenir. Burada öncelikle hukuksal düzenin içine çekilen şey, tam da istisna durumunun kendisidir. Böylelikle istisna durumu “iradi” olduğu sürece, kural ile istisnanın birbirinden ayrılamaz hale geldiği yeni bir hukuksal-siyasal paradigma kurulmuş olur. Dolayısıyla kamp, istisnai durumun –ki egemen iktidarın temeli bu durumun belirlenmesidir- kural olarak gerçekleştirildiği/yürütüldüğü mekân olarak kavranmalıdır (Agamben, 2013, s. 202-203).

Öyleyse Agamben’e göre çıplak yaşam ile politik yaşamın belirsizlik eşiği olarak kamp “normal düzenin fiilen askıya alındığı bir mekân”dır ve bu mekânın sınırları çizilmiştir. Ancak sınırları çizilen masum görünüşlü bu mekânda, vahşetin yaşanıp yaşanmaması, hukuka değil; oranın geçici egemeni/hükümdarı olarak hareket eden güvenlik aygıtlarının (polis) uygarlık ve etik anlayışlarına bağlıdır⁴. Agamben’e göre kamp (özellikle mültecilerin deneyimlediği anlamıyla) hem gerçek bir deneyimdir hem de modern siyasetin ruhunu yansıtan bir kategoridir (Agamben, 2013, s. 207). Bu kapsamda mülteci deneyimini değerlendirirken kampın işlevsel iki önemli yönü ortaya çıkar. Birincisi mülteci açısından hukuk ve siyasetin işleyişi konusunda değerlendirmeyi mümkün kılar. İkincisi (bu makale açısından daha önemli sonucu) kamp oluşum ve işleyiş mantığı ile ulus-devlet anlayışının dayanak noktasını ifşa eden bir olgudur. Yazara göre bugün yaşadığımız kentlerde her yurttaş mülteci, her şehir de kamp olarak görülebilir. İşleme-dışlama ikiliği çerçevesinde her hak istisna her yurttaş çıplak yaşamı ile biyopolitik makinenin konusu haline gelebilir (Agamben, 2013, s. 222).

Sonuç olarak Agamben’in çalışmasının politik önemi, şimdiye değin mülteciler gibi haklarından ve bu nedenle de korunmadan mahrum kalanların haklarının basit bir şekilde genişletilmesinin yetersiz olduğunu açık hale getirmesinde yatmaktadır. İtalyan yazarın “yeni bir politikanın biçimleri ve usulleri”ndeki ısrarının kaynağı da bu noktadır. Onun açısından insan ile yurttaş arasındaki ayrımı hükümsüz kılmanın yanı sıra politik yaşam ile çıplak yaşam

⁴ Agamben’e göre hukukun, hakikat ve adaletten bağımsız olduğu bu siyasal düzende egemenin kendi dışında etik ya da dini bir yargı oluşturmak gibi bir hedefi yoktur (Agamben, 2017, s. 18-19). Egemen iktidarı kendi siyasal bedeni için kutsal insan konumuna indirgediği mülteci bu alanda “iyi ile kötünün ve bunların yanı sıra geleneksel etğin bütün madenlerinin eniyerek kaynama noktasına geldiği gri, kesintisiz bir simya” alanında yaşamaya terk edilmiştir (Agamben, 2017, s. 22).

arasında bir ayırım varsayıp bunu istikrarlı hale getiren hukuksal-siyasal kavrayışı aşan yeni bir siyasal gramerin araştırılması bugün bir zorunluluktur⁵ (Lemke, 2014, s. 90).

Agamben'in kuramından hareketle iki olgunun altı özenle çizilmelidir: Birincisi mültecinin kampta ya da şehirde çıplak yaşam/ politik yaşam arasında kurulan sınır bölgesindeki (istisna durumu) hukuksal varlıkları. İkincisi mültecinin egemenin bedensel bütünlüğü için konulan hukuksal normlar çerçevesinde yürüttükleri özne olma mücadelesinin tüm yurttaşlar üzerindeki etkisi (Ongur & Zengin, 2019, s. 4; Aydın, 2016, s. 110; Biner, 2016, s. 15). GKA ve YUKK bize mültecilerin ve vatandaşların yaşamlarındaki sınır-durumunu gözlemleme olanağını sağlar. Agamben ise bu anlamda “geçici özne”ler olarak egemen iktidarın hukuksal güvencesinin felsefi temellerini değerlendirme fırsatı sağlar.

Suriyeli “geçici özne”nin çıplak yaşamını gösteren egemen

Agamben'e göre egemenlik, istisna durumunun belirlenebilmesine bağlı bir koşuldur. İstisna durumu ise yaşamları geçicilik ve yasal belirsizlik koşullarına terk etme kararıyla ilgilidir. GKA ve YUKK devlet ve devlet dışı aktörlerin yasal belirsizlik ve geçicilik koşullarını AB ve Türkiye hukuksal-siyasal sitemine dâhil ettiği metinler olarak düşünülmelidir. Mülteciler açısından daha önce yasadışı şekilde süregelen belirsizlikler, iki hukuksal metin ile mültecileri yasal bir belirsizlik sürecinin bir parçası haline getirmiştir⁶ (Biner, 2016, s. 93). Suriyeliler açısından her iki anlaşma da Agamben'in siyasal kuramıyla uyumlu şekilde doğum esasını öne çıkarmanın, ülke ve düzenin güvenliğini tehdit etmenin, uluslararası hukuku insan hakları perspektifinden uzaklaştırmanın ve ulus-devletin hareket halindeki insanları insan-vatandaş ikiliği içine hapsederek hak sahibi olma hakkında mahrum etmenin örnekleri olarak ele alınabilir. Çalışmada sırasıyla önce GKA, ardından YUKK ve ona bağlı olarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), söz konusu iddia temelinde ele alınacaktır.

GKA'ların tarihi 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerinin kendi aralarında imzaladığı anlaşmalara dayanır. Fransa (1964), Avusturya (1965) ve Almanya (1966) ile Benelux Ekonomik Birliği arasında “Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” imzalanır. Bu anlaşmalar, ülkeler arasındaki geçişlerle ilgili iken düzensiz göçmenleri anlaşma kapsamına almamıştır. Düzensiz göçmenler 1990'larda ortaya çıkan “İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları”nın kapsamına dâhil edilmiştir. Anlaşmalar Doğu Bloku ülkelerinin yıkılmasını takiben Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen yoğun göçlerle karşı karşıya kalan AB ülkelerinin bu ülkelerle sorunu bireysel olarak çözme arayışına girmeleri

⁵ Agamben ulus-devletlerdeki beden/egemenlik ilişkisini İngiltere menşeli ve 1679 tarihli *Habeas Corpus Fermanı*'na, insan/yurttaş ayrımını ise 1789 tarihli Fransa İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'ne gönderme yaparak ele alır. Ayrıntılı tartışma için bkz. (Agamben, 2013, s. 148-161).

⁶ Özge Biner, devlet ve devlet dışı aktörlerin mültecileri farklı yasal mekanizmalara tabi kılarak yarattığı bu belirsizlik halini açıklarken “hukuki çoğulluk” kavramını kullanır. Kavrama ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. (Biner, 2016, s. 93-98).

kapsamında şekillenmiştir. Özellikle “güvenli üçüncü ülke” prensibi çerçevesinde ele alınan anlaşmalar “üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulü” konusunda eleştirilmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması’nın 1999’da yürürlüğe girmesinin ardından yasa dışı göç konusunda yapılan düzenlemelerle, geri kabul kategorisi, birliğin “müzakere etme yükümlülüğü” olarak tanımlanmıştır. Bolivya, Kolombiya, Ekvator ve Peru (And Topluluğu) ile Avrupa Topluluğu arasında imzalanan Siyasi Diyalog ve İşbirliği Anlaşması (2003) ve bu anlaşma ile aynı gün imzalanan Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Panama ile Avrupa Topluluğu arasındaki Siyasi Diyalog ve İşbirliği Anlaşması bu kapsamdadır. “Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” ise kimlikleri tespit edilemeyen ancak seyahat güzergâhı tespit edilen düzensiz göçmeni kaynak ülkeye göndermek yerine transit ülkelere göndermeyi bir alternatif olarak görmesiyle diğerlerinden ayırmıştır. Buna göre anlaşma, sadece bu kişilerin geri kabulünü değil ilgili ülkeden transit geçiş yapan diğer devlet yurttaşlarını da kapsamıştır. Geri kabul mefhumu, AB’ye giriş müzakerelerine eklenmesiyle Hong Kong özel yönetimi, Makao, Sri Lanka, Arnavutluk, Fas gibi ülkelerle birlikte Türkiye’nin de gündemine taşınmıştır (Batur, 2017, s. 588-596).

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında düzensiz göçle mücadele etmek üzere 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara’da imzalanan GKA, 1 Ekim 2014 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. GKA’nın 1/n maddesi geri kabulün konusu yapılan kişileri, 1/p maddesi ise bu kişilerin sınır-durumunu şu şekilde tanımlamaktadır: (TBMM, 2013, s. 45)

“Geri Kabul”, bu anlaşmanın hükümleri uyarınca, Talep Eden Devlete yasadışı giriş yaparken, yasadışı orada bulunurken veya ikamet ederken yakalanan kişilerin (Talepte Bulunulan Devlet vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları, vatansız kişiler) Talep Eden Devlet tarafından transferi ve Talepte Bulunulan Devlet tarafından kabulü anlamına gelir.” (876, 1/n)

“Talep Eden Devletin “Sınır Bölgesi”, Talep Eden Devlet ile Talepte Bulunulan Devlet arasında sınır paylaşıyor olsa da olmasa da Talep Eden Devletin dış sınırından 20 kilometre kadar içeri uzanan kendi toprakları içindeki alanın yanı sıra, Talep Eden Devletin gümrük bölgelerini ve uluslararası havaalanları ile deniz limanları anlamına gelir.” (876, 1/p)

Maddelerde geri kabulün konusu olan kişiler ve bu kişilerin yaşamını sürdürdüğü mekânlar AB ülkelerinden çevre ülkelere yasa dışı göçü, engellenmesi hususundaki teknik konular olarak tanımlanmaktadır. Birliğin buradaki temel amacı, göç hareketleri üzerinde kurulacak denetim ve kontrolün AB’den mümkün olduğunca uzakta gerçekleştirilmesi ve bu konudaki sorumluluğu başka devletlere yüklemektir (SETA, 2016, s. 11-12). Bu doğrultuda GKA, AB’ye üye devletlerin egemenliklerini tehdit edebilecek güç mekanizmalarına ve diğer ülkelere hukuksal statü atama çabasıdır.

Yirmi beş maddeden oluşan anlaşmanın 2/3. maddesine göre, AB sınırları içinde bulunan herhangi bir kişinin, Türkiye’den geldiğinin belgelenmesi⁷ durumunda herhangi bir zaman sınırı olmaksızın geri gönderilebilmesinin ve yaşamları boyunca “geçici özne” haline gelmelerinin önü açılmaktadır (TBMM, 2013, s. 46). Üçüncü maddede Türkiye’nin kendi vatandaşlarının, dördüncü maddede ise üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulü konusundaki yükümlülükleri düzenlenir (TBMM, 2013, s. 46-48). Söz konusu maddeler kapsamında Türkiye vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler, Türkiye’den geldiklerinin belgelendirilmesi durumunda süre sınırı olmaksızın sınır-dışı edilmenin konusu haline getirilmektedirler.⁸

Hareket halindeki kişinin göç ettiği mekândaki varlık nedenine ilişkin herhangi bir sorgulamanın yapılmadığı metin insanı biyopolitik boyuta indirgemektedir. Örneğin anlaşmanın üçüncü bölümü “Geri Kabul Usulü” başlığıyla düzenlenmiştir. Toplam on maddeden oluşan bölümde usul, içerik, uyruğa ilişkin kanıtlar, zaman sınırlaması gibi konular ele alınmaktadır. İlkelerinin düzenlendiği 7/3. ve 7/4. maddesinde kullanılan ifadeler tüm bölüme yayılan teknik dilin örneği olarak sunulabilir (TBMM, 2013, s. 52).

Geri kabul edilecek kişinin geçerli bir seyahat belgesi veya kimlik kartı varsa ve üçüncü ülke vatandaşının veya vatansız kişilerin söz konusu olması durumunda Talepte Bulunulan Devletin topraklarına girmek amacıyla geçerli bir vizeye veya Talepte Bulunulan Devletin ikamet iznine sahipse, bu kişinin transferi Talep Eden Devletin bir geri kabul başvurusu yapmasına gerek kalmadan veya Talepte Bulunulan Devletin yetkili makamına Madde 12 (1)’de belirtilen yazılı bildirimi yapmasına gerek olmadan gerçekleştirilecektir. (876, 7/3)

Bu maddenin 3. paragrafına hâle getirmeksizin, bir kişi Talep Eden Devletin sınır bölgesinde, Talepte Bulunulan Devletin topraklarından doğrudan gelerek sınırı yasal olmayan şekilde geçtikten sonra yakalanmışsa, Talep Eden Devlet bu kişinin yakalanmasını müteakip üç iş günü içerisinde geri kabul başvurusunda bulunabilir. (“bızlandırılmış prosedür”) (876, 7/3)

Üç iş gününe indirgenen çıplak yaşamlarıyla bu kişiler, biyopolitik makine için “hızlandırılmış prosedür”den öte bir anlam taşımamaktadır. Bu noktada Agamben’in şu sorusunu hatırlamakta fayda vardır: “Eğer hayat, kendisini, dışlanarak içlenen bir şey olarak sunuyor, bu halde siyaset ile hayat arasında nasıl bir ilişki vardır?” (Agamben, 2013, s. 16). Soru makalenin amacı doğrultusunda şu şekilde değiştirilebilir: Hukuksal-siyasal egemenlik mekanizmaları (GKA) ile Suriyelilerin çıplak yaşamı arasında nasıl bir ilişki vardır? Burada herhangi bir suç tanımı ya da hukuk dışılığı vurgu yapmaksızın

⁷ Anlaşmanın EK 3. Maddesine göre bu belgeler gerçek veya sahte bir belge üzerine Türkiye makamlarınca vurulmuş giriş/çıkış damgası, Türkiye’de düzenlenmiş fatura, kredi kartı fişi, makbuz, bilet, kira sözleşmesi gibi belgelerdir (TBMM, 2013, s. 66).

⁸ Türkiye’yi beş yıl ve daha fazla süre önce terk edenler ancak “kesin olmayan karinelerle” tespit edilen kişilerin iadesi ise mümkün olamamaktadır. Ek 4. Maddede “Kesin olmayan karineler” le kastedilen düzensiz göçmenin sınır yasa dışı biçimde geçtikten hemen sonra yakalandığına dair beyanlar, kişinin kimliği hakkında üçüncü kişilerin vereceği bilgiler ve kişinin kendi beyanlarıdır (TBMM, 2013, s. 67).

bir kişinin sadece orada bulunmaması gerektiği üzerine inşa edilmiş bir hukuksal-siyasal metin ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Dolayısıyla egemen ile Suriyelilerin⁹ çıplak yaşamı arasındaki ilişkiyi tanımlayan bu metni, egemenin güvenlik arayışı bağlamında yorumlamak gerekir. Sorumluluk, masumiyet, insaniyet gibi etik yargı bildirebilecek kategoriler ise bu durumda tartışma kapsamından çıkar. Agamben kampın genel mantığını, GKA'nın oluşum mantığıyla yorumlamamıza imkân sağlayacak şekilde şöyle açıklar:

Eğer kampın özü istisna durumunun somutlaştırılmasına ve ardından da, çıplak hayat ile hukuk kuralının bir belirsizlik eşliğine girdiği bir mekânın yaratılmasına dayanıyorsa, o zaman şunu kabul etmek zorundayız: İçinde işlenen suçlar ne kadar farklı olursa olsun, adı ne olursa olsun ve nerede olursa olsun böyle bir yapının inşa edildiği her yerde bir kampla karşı karşıyayız demektir. (...) Bütün bu örneklerde görünüşte zararsız bir mekân, normal düzenin fiilen askıya alındığı bir mekânın sınırlarını çizilmiş oluyor; sınırları çizilen masum görünüşlü bu mekânda, vahşetin yaşanıp yaşanmaması, hukuka değil; oranın geçici egemeni/bükümdarı olarak (örneğin yabancıların, hukuk otoriteleri olaya müdahale edene kadar zone d'attente tutulabildikleri dört gün boyunca oranın egemeni olarak) hareket eden polislerin uygarlık ve etik anlayışlarına bağlıdır (Agamben, 2013, s. 207).

GKA'nın değerlendirilmesi açısından önemli bir diğer tarih ise 29 Kasım 2015'tir. 2015'te Suriye'de şiddeti artan iç savaşın sonucunda yaşanan insan hareketi Türkiye, Suriye'ye komşu ülkeler ve AB ülkelerinde Suriyelileri önemli bir tartışma konusu olarak gündeme taşımıştır. Konunun ele alınması için 29 Kasım 2015'te Türkiye ve AB arasında düzenlenen zirvede "Ortak Güç Eylem Planı" adıyla bir bildiri sunulmuştur. GKA'nın uygulama tarihinin 1 Haziran 2016'ya çekildiği bu zirve aynı zamanda Türkiye'nin tam üyelik ve vize muafiyeti görüşmelerinin de gündeme taşındığı bir toplantı olmuştur. Yaşanan yeni mülteci hareketinin Türkiye açısından ortaya çıkardığı maliyet ve Türkiye'nin vize serbestisini elde etmesi için yerine getirmesi beklenen 72 kriter zirvede gündeme gelmiştir.¹⁰ Sonuç olarak AB Türkiye'nin üstlendiği sorumluluklar karşılığında 3 milyar Euro vermeyi taahhüt etmiştir¹¹. Türkiye ise GKA'nın sürekliliği için, geri kabul edilen kişilerin hak ve özgürlüklerinin genişletilmesini de kapsayan 72 kriteri yerine getirmeyi kabul etmiştir. Böylelikle AB üyelik süreci, vize serbestisi görüşmeleri ile GKA ilişkilendirilmiştir (SETA, 2016, s. 12-19; Bozkurt, 2016, s. 396-399).

⁹ Söz konusu yaklaşım bu metnin kapsamında Suriyeliler için yorumlanmaktadır. Ancak anlaşma, egemenliği tehdit konusu haline gelebilecek tüm vatandaşlar açısından da değerlendirilebilir.

¹⁰ Vize serbestisi yol haritası taraflarca resmi bir belge olarak sunulmamıştır. Ancak pek çok basın kuruluşunda yol haritası 72 kriter olarak listelenmiştir (Hürriyet, 2016; T24, 2016). Diğer yandan Avrupa Komisyonu resmi sitesinde söz konusu 72 madde "Türkiye'nin Vize Serbestisi Yol Haritası Konusundaki İlerlemesi" başlıklı raporuyla 4 Mayıs 2016 tarihinde yayınlanmıştır. Yol haritasında söz konusu 72 madde beş tematik gruba ayrılarak ele alınmıştır. Bu gruplar sırasıyla belge güvenliği, göç yönetimi, kamu düzeni ve güvenlik, temel haklar, düzensiz göçün geri kabulü olarak belirlenmiştir (European Commission, 2016).

¹¹ AB, oluşabilecek maliyeti paylaşacağı konusundaki taahhüdünü GKA'nın 23. Maddesinde "teknik yardım" başlığıyla tanımlamıştır (TBM, 2013, s. 63-34).

Yol haritasının “yükümlülükler” başlığı, GKA’da olduğu gibi AB ülkelerinin güvenliğine odaklanmaktadır: Biyometrik pasaport, kimlik kartı ve diğer belgelerin güvenliğinin temin edilmesi (1. Madde). Sınırlarda kontrol ve gözetime ilişkin etkinliğin sağlanması (2. Madde). Kamu düzenine atıfla terör, yolsuzluk ve örgütlü suçlara karşı mücadele edilmesi (3. Madde). Temel hakları yurttaşlık üzerinden tanımlayarak mülteci ve sığınmacıları vatandaştan ayıran kimlik belgelerini sağlanması (4. Madde) (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, s. 3-4). Maddeler, Agamben’in çıplak hayata indirgeme eğilimine dikkat çektiği ulus devlet mantığının bir başka örneği olarak okunabilir (Agamben, 2013, s. 208). Buna göre hareket halindeki insanlar, bir kez daha çıplak hayatlarıyla güvenlik, kontrol, gözetim ve kamu düzenini tehdit eden istisna durumları olarak sunulmaktadır.

Yol haritasında “uygulama süreci” başlığı ise 72 madde üzerine inşa edilir. Mültecilerin kamusal düzendeki sınır-durumlarına odaklanan şu maddeler mültecilerin biyopolitik doğasına atıf yapmamıza da olanak sağlar¹²: (European Comission, 2016).

- Ülkenin tüm sınırlarında, özellikle de AB üye ülkelerine komşu sınırlarda, Türkiye sınırlarını **yasadışı olarak geçmek isteyen kişilerin engellenmesi**¹³ için yeterli sınır kontrolleri ve sınır gözetimlerinin yapılması (8. Madde).
- Özellikle AB için yüksek **göç ve güvenlik riski** oluşturan ve **AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşlarına** sınırda vize verme uygulamasının kaldırılması (17. Madde).
- AB için yasadışı göç **potansiyeli** taşıyan ülkelerden gelen **vatandaşların** Türkiye Cumhuriyeti topraklarına girişlerinin **daha sıkı kurallar** ile değiştirilmesi ve böylece AB topraklarına yasadışı bir şekilde giriş yapmayı amaçlayan **üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye sınırlarına girmeden engellenmesi** (20. Madde).
- Türkiye topraklarında **yasadışı olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının düzenli bir şekilde sınır dışı edilmesi** (33. Madde).
- Ülkesinden sürgün edilmiş yasadışı göçmenlerin gönüllü **geri dönüşlerine ilişkin yasal düzenlemenin** yapılması (34. Madde).
- Yasadışı olarak Türkiye’de ikamet eden ya da Türkiye’den geçiş yapan üçüncü ülke vatandaşlarının **sınır dışı edilmesinde yeterli altyapının sağlanması**, görevli birimlerin güçlendirilmesi ve sınır dışı edilecek kişilere **yasal, sosyal ve psikolojik tüm yardımların sağlanması** (49. Madde).

Maddelerde (vurgulanan kısımlarda), öldürülebilen ama kurban edilemeyen kutsal insanın bir yandan dışlanırken diğer yandan ölümünün engellenmeye çalışıldığına ya da içlendiğine tanık oluruz. Agamben çelişkili gibi görünen bu koşulu, modern egemenliğin doğası şeklinde tanımlar. Ona göre egemenlik,

¹² Maddelerin Türkçe çevirisi için bkz. (Hopyar & Kepenek, 2017).

¹³ Vurgular bana ait.

insanların yaşamlarının sürüp sürmemesi konusunda karar alabilme gücünde saklıdır. İtalyan yazara göre, dost-düşman ayrımı ile egemenliğin tesis edildiği Schmittçi siyaset anlayışı bugün çıplak yaşam/ politik yaşam ikiliğiyle ikame edilmiştir (Agamben, 2013, s. 17, 208). Bu bağlamda kişinin, yaşamı konusunda kendisinin karar almasının engellendiği ama aynı zamanda ölümüne de izin verilmediği anlatı ile Türkiye'ye sunulan “yol haritası” uyumludur. GKA ve vize serbestisi konusundaki anlaşma söz konusu ikiliğin tesis edildiği anlaşmalardır.

Diğer yandan yol haritasında güvenlik ya da dışlama temelinde öne çıkan siyasal normların, Türkiye açısından “sorumluluklar” bağlamında ele alınmış olması da (GKA’da olduğu gibi) çelişkili bir başka koşuldur. Örneğin sığınmacı ve mültecilere haklarını ve itibarlarını teslim edebilmek için altyapı, insan kaynağı ve fonların sağlanmasını talep eden 25. madde, mültecilerin kamusal hizmetlere ulaşımı, sosyal haklardan yararlanabilmesini ve Türkiye toplumu ile entegrasyonunun sağlanmasını talep eden 26. madde, insan ticareti mağdurlarına yönelik entegrasyon politikalarının yürütülmesini talep eden 45. madde ve Roman kökenli vatandaşların eğitim, sağlık, barınma, istihdam konularına özen gösterilmesini ve ayrımcılıkla mücadele edilmesini talep eden 70. madde bu kapsamda düşünülebilir (European Commission, 2016). Söz konusu maddeler Agamben’in sorumluluk gibi etik yargıların, istisna durumunda egemenliğe ilişkin yargılarla ikame edildiği yönündeki yorumuyla uyumludur (Agamben, 2017, s. 18-22).

Yol haritasının 24. maddesinde 1951 ve 1967 tarihli Cenevre Konvansiyonlarına atıfla Türkiye’nin “coğrafi kısıtlama” yapmama ve “sınır dışı edilmeme” prensibine uygun şekilde davranma yükümlülüğü koyulmuş olması da yine GKA’nın genel mantığıyla çelişen bir başka koşuldur. Madde şu şekilde düzenlenmiştir

AB müktesebatı ve 1951 tarihli mültecilere ilişkin Cenevre Konvansiyonu ile aynı Konvansiyonun 1967 tarihli protokolüne uygun olarak ulusal mevzuatın kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesi; böylece herhangi bir coğrafi kısıtlama olmadan ve sınır dışı edilmeme prensibine uygun bir biçimde uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin iltica talebinin kabul edilmesi; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye Cumhuriyeti topraklarında görevini kısıtlamalar olmadan yerine getirebilmesi (24. Madde), (European Commission, 2016).

Maddeye göre, AB ülkeleri çıplak yaşamları ile Suriyelileri kendi ülkeleri için kutsal insan, Türkiye içinse hukuksal-siyasal düzenin öznelere olarak görmektedir.¹⁴ Bu çelişkili bakış, Agamben’in insan-vatandaş ikiliğine ilişkin şu sözleri yorumlanabilir:

¹⁴ M. Murat Erdoğan Türkiye’nin mültecilere yönelik “açık kapı politikası”nı değerlendirdiği çalışmasında BMMYK’nin Türkiye’yi överek kullandığı “fedakârlık” vurgusunu eleştirir. Erdoğan, AB ülkelerinin sorumluluktan kaçınan tavırlarını krizin yükünü paylaşma konusunda çekimserlik biçiminde yorumlar (Erdoğan, 2018-a, s. 9). Erdoğan’ın bu haklı eleştirisini Agamben’in düşünceleri bağlamında değerlendirdiğimizde AB’nin egemen iktidarlarının Türkiye’yi kutsal hayatları ile Suriyeliler için büyük bir kamp alanı olarak gördükleri yönünde genişletebiliriz. Buna göre GKA gibi vize serbestisi yol haritası da AB

Ruandalı çocuğun “yalvaran bakışları”, herhalde tıpkı devlet iktidarı gibi insani(yetçi) örgütlerin de ihtiyaç duyduğu çıplak hayatı günümüzde en fazla ele veren şifredir. Siyasetten koparılmış insaniyetçilik, egemenliğin temelindeki kutsal hayatı yeniden tecrit etmeye mahkûmdur; kamp –yani saf istisna mekânı- insaniyetçiliğin hükmedemeyeceği biyosiyasal paradigmadır (Agamben, 2013, s. 161).¹⁵

Sonuç olarak Suriyeliler, geri gönderme ve geçicilik kategorilerinin konusu olarak GKA ve vize serbestisi yol haritasının bugünkü kutsal insanlarıdır. Agamben’in kuramıyla uyumlu şekilde GKA ve yol haritası, Suriyeliler için Türkiye’yi yasa ve yasasızlığın birlikte deneyimlendiği bir kamp haline getirmektedir. Suriyeliler bu anlaşmalar sonucunda normun hem içinde hem dışındadırlar.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ise GKA’nın “açık kapı politikası” ve “coğrafi çekince” arasında ortaya çıkaracağı gri bölgenin çerçevesini çizen diğer bir anlaşmadır. Buna göre Suriyeli “geçici özne”lerin istisna durumları, Türkiye iç hukukunda YUKK ve ona binaen tesis edilen Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) ile yeniden üretilir.

Çalışmanın başında belirtildiği üzere Türkiye, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşla birlikte göçe zorlanan 5,6 milyon Suriyeli sığınmacı ve mültecinin 3,6 milyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin Türkiye’de hukuksal-siyasal rejiminde bazı tartışmaların odağına yerleşmesi tabiidir: “Ev sahibi ülkede geçirilen sürenin sınırı”, “hak temelli yerine hizmet temelli bir yaklaşım”, “vatandaşlık konusunda bireysel başvuru haklarının askıya alınması” bu tartışmalardan bazılarıdır.

YUKK ise bu tartışmaların odağında 4 Nisan 2013’te yasalaşmış ve aynı yıl yürürlüğe girmiştir. Kanuna dayanarak şekillendirilen 22 Ekim 2014 tarihli GKY ise, “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma”, gibi statüleri Türkiye hukuk sistemine dâhil etmiştir. Her iki hukuksal metin de özellikle coğrafi çekince” ve mülteciler için sınırlı bir kabulü öngörmesi nedeniyle tartışılmaktadır (Erdoğan, 2018, s. 9-10). Ancak daha önemlisi her iki metin de daha önce hukuksal boşluk nedeniyle yaşamlarını belirsizlik içinde sürdüren sığınmacıları, hukuk kapsamına alması, geçiciliği yasa ile sabitlemesi ve Suriyelilerin “geçici özne” konumlarını hukuk-siyaset arasındaki sınır bölgeye dâhil etmesi nedeniyle önemlidir (Biner, 2016, s. 4). Bu anlamıyla tıpkı GKA’da olduğu gibi yasadışı istisna durumu, 2014’ten itibaren yasal istisna durumu ile ikame edilmiştir. Agamben’in kavramlarıyla bu haliyle mülteci de Türkiye hukuk sisteminde kutsal insan kategorisinin kapsamına dâhil edilmiştir.

YUKK ile şekillenen “şartlı mülteci” ve “geçici koruma” statüsü, 1951 *Cenevre Sözleşmesi*’nin Türkiye hukukundaki yansımaları olarak anlaşılabilir.

ve Türkiye’deki hukuksal-siyasal rejimin kutsal insana dayalı şifresini ortaya koyan anlaşmalar olarak kavranmalıdır.

¹⁵ GKA, Türkiye’yi istisna durumu ile yaratılan büyük kamp mekânı olarak tanımlamamıza olanak sağlıyor ise, Türkiye’de Aylan bebek olarak simgeleşen Alan Kurdi de doğum ile ölümün, insan ile vatandaşın, yaşam ile hukukun bütünleştirildiği *corpus* olarak AB’nin biyopolitika pratiğinin simgesidir. Alan Kurdi’nin yalvaran bakışlarının tanıklığını Agamben’in felsefesi üzerinden değerlendiren çalışma için bkz. (İbrahim, 2018).

Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne, imzalandığı yıl iç hukuku da bağlayacak şekilde taraf olmuştur. Sözleşmenin taraf ülkelere zaman ve mekân sınırlaması bakımından tanıdığı tercih imkânını Türkiye “1951 öncesi Avrupa’da meydana gelen olaylar” biçiminde yorumlayarak somutlaştırmıştır. Daha sonra 1967 *New York Protokolü*’ne uygun şekilde zaman sınırı kaldırılmış ve sadece Avrupa’dan gelenlerin “mülteci” statüsü tanınmıştır. Söz konusu statü 2013 yılında yasalara YUKK’un 61. maddesinde de aynı şekilde korunmuştur. Avrupa dışından gelenler için ise kanunun 62. maddesinde “şartlı mülteci” ve 63. maddesinde ise “geçici koruma” statüleri yaratılmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). “Şartlı mülteci” statüsü, Avrupa dışını mekânsal istisna kapsamına alırken aynı zamanda 1967 protokolünde kaldırılan zaman istisnası “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar” şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Bu şekilde “geçicilik” vurgusu ile Avrupa dışından gelenler mekânsal istisnanın yanında zamansal istisnanın da konusu haline getirilmişlerdir. YUKK ile mevzuata ilk defa giren “ikincil koruma” da hem mülteci hem de şartlı mülteci kapsamına giremeyenler açısından belirlenen yeni statü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkesine döndüğü takdirde ölüm cezası ile karşılaşma olasılığı olanlar, işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalacak olanlar ve vatansız kişileri kapsayan bu statü, sığınmacıları tehlike ortadan kalkıncaya kadar koruma altına almaktadır (Uzun, 2018, s. 51-52; Duruel, 2017, s. 26-35).

Yasal metinler ile mültecilik ve geçicilik arasında kurulan ilişki 22.10.2014 tarihli GKY’nin şekillenmesine neden olmuştur. YUKK’un 91. Maddesi kapsamında oluşturulan bu yönetmelikle “geçici koruma”nın konusu olan kişilerin geçici hak ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Ulus-devlet vatandaşlarına tanıdığı hak ve özgürlükler ile toplu ya da bireysel göçler sonucunda “geçici koruma” altına aldığı insanlar arasında yaptığı ayrımı bu yönetmelikle şekillendirilmiştir. Agamben’in tanımıyla öldürülebilir ama kurban edilemeyen yaşamlarıyla kutsal insan konumundaki bu insanlar, eğitim, sağlık, ikamet, mülk edinme gibi hakları kullanırken zaman ve mekândaki geçicilikleriyle, egemen iktidarın hukuksal düzeninde siyasal hayattan dışlanır ve çıplak yaşama indirgenirler. Böylelikle çıplak yaşam- siyasal yaşam ayrımındaki sınır bölgesindeki bu “geçici öznelere” siyasal olanın dışlanması da simgesi haline gelirler.

Agamben’in siyasal kuramının merkezi kategorisi olarak istisna durumu ile genelde mültecilerin, özelde Türkiye’deki Suriyelilerin geçicilik deneyimleri arasında bir ilişki olduğu açıktır. Ancak daha önce belirtildiği üzere bu ilişkinin etik ya da dini bir tartışma zemininde kurulamayacağı da aynı şekilde belirgindir. Türkiye’deki Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyumu konusunda pek çok sosyolojik araştırmada öne çıkan Türkiye toplumunun Suriyelileri “misafir” ya da “dın kardeşi” olarak gördüğüne ama Suriyelilere gösterdiği bu anlayışın günden güne azaldığına ilişkin yorumların doğruluğunu kabul etmek gerekir (Erdoğan, 2018-a, s. 126-148; Koyuncu, 2014, s. 122-158; Gültekin & Giritlioğlu, 2018, s. 64-75). Ancak, daha önce belirtildiği üzere Agamben’in sorumluluk, masumiyet, bağışlama gibi değer yüklü kategorilerin egemen

iktidarın hukuksal-siyasal konumuyla ilişkili olduğuna dair yorumunu hatırlamakta fayda vardır. Eğer böyleyse entegrasyon ve uyum temelinde yürütülen etik tartışmaların olguyu açıklamada yetersiz kalacağını, Agamben'in kuramı bağlamında tekrar etmek yerinde olacaktır. Sözü ettiğimiz kavramsal çerçeve ışığında hem GKA hem de YUKK'un etik ve dinsel değerler çerçevesinde ele alınmasının mümkün olmadığı, tersine ulus-devletlerin egemenlik sınırları ve bu sınırlarda yaratılan istisna durumu ile ilgili bir konu olduğu açıktır.

Sonuç Yerine

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın Türkiye açısından önemli bir sonucu da GKA ve YUKK gibi hukuksal metinlerin ortaya çıkmış olmasıdır. Söz konusu metinlerin önemi, "*Habeas Corpus*" ve "İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi"nden itibaren dışlanarak içlenen her yurttaş gibi insan hakları/vatandaş hakları ayırımına maruz kalan mültecilerin de sınır-durum olarak yaşamlarını sürdürmeye zorlanmasından ileri gelir. Aynı zamanda egemenlik anlayışlarını yurttaşların doğumu ile özdeşleştiren biyopolitik iktidarların krizini somut bir şekilde görmemize olanak sağlayan mülteciler, bu metinlerle Türkiye'nin olduğu kadar AB'nin de hukuksal-siyasal rejimlerinin krizini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Agamben'in altını çizdiği gibi mülteciler, "aynı anda hem ulus-devletin prensiplerini ciddi anlamda krize uğratan hem de artık daha fazla erteleyemeyeceğimiz bir yenilenmenin önünü açan bir sınır-durumlar olarak değerlendirilmelidir" (Agamben, 2012)¹⁶.

Bu bağlamda hem GKA hem de YUKK mültecileri biyopolitik rejiminin bir parçası haline getirme arzusunun sonucu olarak kavranmalıdır. Ancak bugün eğer sorunlarımızdan kurtulmak istiyorsak "hiçbir kuşkuyla kapılmadan ve çekinmeksizin şu ana kadar siyasal özneyi temsil etmek için kullandığımız temel kavramlardan (insan, vatandaş ve hakları kadar egemen halk, işçi kavramlarından da) vazgeçmemiz ve siyasal felsefemizi bu biricik mülteci figüründen başlayarak yeniden inşa etmemiz gerekir" (Agamben, 2012). Öyleyse, GKA ve YUKK gibi metinler, mültecileri "geçici özne" gibi bir kategorinin içinde siyasal yaşamdan mahrum bırakan metinler olarak kavranmalıdır. Uyum ve kabul konularındaki tartışmalarda Suriye ve Türkiye halklarının aldıkları konumları hukuksal-siyasal rejimin sunulan egemenlik anlayışını dışlamadan değerlendirmek yerinde olacaktır.

İnsan hareketinin siyasal yaşamın önemli bir parçası olduğu günümüz dünyasında insan ve vatandaş ayırımının ulus devlet çatısı altında bulunan her insanı tehdit ettiği görülmelidir. Agamben'in önerdiği biçimiyle, günümüz kentlerindeki tüm yaşamları çıplak yaşama ve egemenin iktidarını kuran kutsal insan olmaya indirgeyen iktidar biçimini açıkça görmemizi sağlayan "geri kabul", "şartlı mülteci", "geçici koruma" gibi statülerin aynı zamanda var olan

¹⁶ Agamben'in *Means Without Ends: Notes on Politics* isimli çalışmasındaki "Beyond Human Rights" başlıklı bölümden yapılan alıntılar için Emre Koyuncu'nun "Biz Mülteciler" başlıklı özet çevirisinden yararlanıldı. Adı geçen çalışma için bkz. (Agamben, 2000, s. 15-29).

hukuksal-siyasal rejimleri değiştirmek için bir fırsat olduğunu görmeliyiz. GKA ve YUKK gibi metinler, Agamben'in belirttiği üzere *deniz* (gayri-vatandaş) olarak tanımlanan günümüz ileri derecede sanayileşmiş devletlerindeki yurttaşlarla özne olma halinden yoksun bırakılan mültecilerin birbirlerinden ayırlamayacakları bir alana girdiklerini fark etmemize olanak sağlayabilir. "Bugün insanın siyasal anlamda kurtuluşu, ancak ve ancak, ülke sahalalarının böyle delinip topolojik olarak deforme edildiği ve her vatandaşın kendi mülteciliğini teslim etmeyi öğrendiği bir dünya dâhilinde tasavvur edilebilir" (Agamben, 2012).

Kaynakça

- Agamben, G. (2000). *Means Without Ends, Notes on Politics*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Agamben, G. (2005). *Olağanüstü Hal*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Agamben, G. (2012, 02 17). *Biz Mülteciler*. 03 2019, 22 tarihinde Potlaç Blog: <http://isyananarsi.blogspot.com/2012/02/biz-multeciler.html> adresinden alındı
- Agamben, G. (2013). *Kutsal Hayat: Egemen iktidar ve Çıplak Hayat* (2. Basım b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, G. (2017). *Tanık ve Arşiv Auschwitz'den Artakalanlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Agamben, G. (2018). *İstisna Hali*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydın, A. (2016). Giorgio Agamben: Etten İbareti İnsan ve Biyopolitika Makinesi. O. Kartal içinde, *Biyopolitika -Cilt 2-* (s. 109-134). Ankara: Notabene Yayınları.
- Batır, K. (2017). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 585-604.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye'de Mültecilik, İltica Geçicilik ve Yasallık, "Van Uydur Şehsi Örneği"*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozkurt, K. (2016, Ağustos). Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(125).
- Duruel, M. (2017). *Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Hatay'daki Suriyeliler*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi, Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018-a). *Türkiye'deki Suriyeliler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- European Commission. (2016, 05 04). *Turkey's Progress on the Visa Liberalisation Roadmap*. 10 03, 2019 tarihinde <https://ec.europa.eu>: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/turkey_progress_visa_liberalisation_roadmap_en.pdf adresinden alındı
- Gültekin, M. N., & Giritlioğlu, İ. v. (2018). *Gaziantep'teki Suriyeliler*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Hopyar, Z., & Kepenek, B. (2017). *Avrupa'da Göç ve İslamofobi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Diaspora Çalışmaları ve Araştırma Merkezi.

- Hürriyet. (2016, 11 03). *Türkiye'nin vize muafiyeti için yerine getirmesi gereken kriterler*. www.hurriyet.com.tr: Türkiye'nin vize muafiyeti için yerine getirmesi gereken kriterler adresinden alındı
- İbrahim, Y. (2018, October-December). The Unsacred and the Spectacularized: Alan Kurdi and the Migrant Body. *Social Media + Society*, 1-9. <https://doi.org/10.1177/2056305118803884>
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Lemke, T. (2014). *Biyopolitika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11-40. 05 13, 2019 tarihinde https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/postgraduate/masters/modules/postcol_theory/mbembe_22necropolitics22.pdf adresinden alındı. <https://doi.org/10.1215/08992363-15-1-11>
- Ongur, H. Ö., & Zengin, H. (2019). Reading Agamben backwards: Syrian refugees, biopolitics and sovereignty in Turkey. *Social Science Information*, 1-18. <https://doi.org/10.1177/0539018419831944>
- Özmkas, U. (2018). *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SETA. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu*. İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (tarih yok). *Türkiye- AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtlar*. 04 01, 2019 tarihinde [www.ab.gov.tr](http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf): https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf adresinden alındı
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (tarih yok). *Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu*. 04 05, 02019 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden alındı
- T24. (2016, 03 11). *Vizesiz Avrupa için Türkiye'nin yerine getirmesi gereken 72 kriter*. 05 11, 2019 tarihinde www.t24.com.tr: <https://t24.com.tr/haber/vizesiz-avrupa-icin-turkiyenin-yerine-getirmesi-gereken-72-kriter,331767> adresinden alındı
- TBMM. (2013, 12 06). *Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma*. 05 15, 2019 tarihinde [tbmm.gov.tr](http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss554.pdf): <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss554.pdf> adresinden alındı
- UNRA. (2019, 03 31). www.unhcr.org. 04 09, 2019 tarihinde <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> adresinden alındı
- Uzun, E. (2018). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yer alan Koruma Türleri: Mevzuat ve Kavramlar. B. Kartal, & U. Manço içinde, *Beklenmeyen Misafirler* (s. 47-65). London: Transnational Press London.

Agamben's Political Theory and Legal Status of Syrians in Turkey

EXTENDED ABSTRACT

Giorgio Agamben criticizes the nation-state because it prevents people from making decisions about their own lives. He suggests the notions of "homo sacer" and the "state of exception" to frame his critique. According to him, "homo sacer" represents the human figure that can be excluded as an exception to the political-legal regime under any circumstances where sovereignty is threatened. What distinguishes Agamben within the tradition of political philosophy is that he points to refugees as the most frequently used human figure to create the "sovereign exception".

Following the civil war that began in Syria in 2011, approximately 3.6 million people have fled to Turkey. This immigration wave has not only been widely discussed in the context of its social consequences but also the effects it has had on the Turkish legal system. "Foreigners and International Protection Law" and the "Readmission Agreement" are the two prominent and such arrangements with regard to the legal field.

This study critically engages with these legal documents and claims that they have simultaneously included Syrians in the legal-political regime and pushed them to an uncertain life. Secondly, this study suggests that legal concepts and statuses such as "readmission", "conditional refugee" and "temporary protection", which have recently been included in the Turkish legal legislation, are natural results of the legal-political regime that reduces Syrians to the "homo sacer" figure.

The article consists of two parts. In the first part, it primarily focuses on the general lines of Agamben's political theory. Herr Agamben's approach to the concepts of "border", "subject", "exclusion" and "uncertainty" is discussed. In the second part, the two legal texts framing the experiences of the Syrians are interpreted in detail in the light of Agamben's theoretical evaluations.

Keywords: Agamben; biopolitics; homo sacer; state of exception; Syrian refugees; readmission agreement; temporary protection.